

DE BESTE ARGUMENTEN STAAN OOK ONLINE

www.knb-keramiek.nl biedt professionals en consumenten informatie over het gebruik van straatbaksteen. Van producteigenschappen tot voordelen, van toepassingsmogelijkheden tot praktische adviezen – de website geldt als bron van informatie én inspiratie voor professionals werkzaam in de openbare ruimte. Bovendien kunt u online alle nummers van Contour teruglezen.

www.knb-keramiek.nl

OVER SPS

SPS staat voor het bevorderen van een kwalitatief en kwantitatief goede toepassing van straatbaksteen, in het belang van een goede ruimtelijke kwaliteit van de gebouwde en ongebouwde omgeving.

Fabrikanten:

Wienerberger - www.wienerberger.nl/straat

Vandersanden Group
www.bylandt.com - www.huwastraatbaksteen.nl

Rodruza - www.rodruza.nl

Theatrale schatkist in Gdańsk, Polen

Sociale component in openbare
ruimte steeds belangrijker

Dick Tommel:

“Succesvolle projectontwikkeling
combineert hedendaagse oplossingen
met nostalgische elementen”

MAGAZINE OVER
RUIMTELIJKE INRICHTING
SEPTEMBER 2018

#34

INHOUDSOPGAVE

4 / 7
Nostalgie geeft richting aan inrichting
De kwaliteit van de Nederlandse binnensteden staat onder druk. We bouwen maar door en dat gaat soms ten koste van de leefbaarheid. Terwijl die juist steeds belangrijk wordt, ziet Dick Tommel.

15
Baksteen is hot
Henk Jan Meijer, burgemeester van Zwolle, over de populariteit van de straatbaksteen vandaag de dag en de mogelijkheden ervan in de toekomst.

24 / 27
Schatkist van de stad
Gdańsk – of Danzig – in Polen, is een stad met een voorliefde voor kunst en cultuur en een lange theatertraditie. Midden in een zee van rode straatbakstenen tref je hier een bijzonder zwart bouwwerk van 4.000 vierkante meters met dito bestrating.

8 / 11
Keramisch hart voor een echte klinkerstad
Het drukke tweebaanspoor van Delft was jarenlang een splijtzwam. Door zijn ligging verdeelde het de stad letterlijk in tweeën. Nu het spoor ondergronds is gegaan, wordt gebakken materiaal met succes ingezet om de stad weer tot één geheel te maken.

16 / 21
De sociale kant van straatbaksteen
De speelplaats van een basisschool, de binnentuin van een zorgcentrum of het centrale plein in een volksbuurt. Zomaar wat plekken waar keramische bestrating niet alleen een functionele, maar ook een sociale rol vervult.

28 / 31
Herinrichting
Ieder jaar studeren er tientallen talenten af aan de Nederlandse architectuuropleidingen. We spraken met twee jonge talenten: landschapsarchitect Anne Nieuwenhuijs en architect Meintje Delisse.

12 / 14
De ene steen is de andere niet
Kiwa-keurmeester Wouter van Hees vertelt over de normen waaraan de Nederlandse straatbaksteen moet voldoen.

22 / 23
Leids plein verbindt culturen
Het Ter Haarplein in Leiden ligt bij Islamitisch centrum Alhijra. Opdracht aan de architect? Maak er een openbaar plein van dat past bij de identiteit van Alhijra en de omgeving.

COLOFON

Contour Straatbaksteen is een uitgave van KNB. Het tijdschrift dient als inspiratiebron voor alle professionals die betrokken zijn bij de ruimtelijke inrichting in Nederland.

Omslagfoto: Vincent Boon

Redactie
Dick Tommel (hoofredacteur), Daan Elstak, Erik Hannema, Ewald van Hal, Fenke Paus, Jan Boeve, Jolanda Stam en Pleuni van Keulen.

KNB
Postbus 153, 6880 AD Velp
T 026 - 384 56 34
F 026 - 384 56 31
E info@knb-keramiek.nl
I www.knb-keramiek.nl

Bladmanagement
Zandbeek. The agency for engagement
Pleuni van Keulen

Vormgeving
Zandbeek. The agency for engagement
Paul Lakwijk

Teksten
Erik Hannema
Paul van den Hurk
Pleuni van Keulen

Fotografie
Vincent Boon
Picture Productions
Ruud Pijnenburg Fotografie

Contour Straatbaksteen liever digitaal ontvangen?
Stuur dan een mail naar info@knb-keramiek.nl

Overname uit Contour Straatbaksteen is toegestaan met bronvermelding

BLAD VAN MIJLPALEN

Natuurlijk is elke uitgave van Contour bijzonder. Maar deze editie, nummer 34 alweer, markeert toch wel een belangrijke mijlpaal in de geschiedenis van dit magazine en van de georganiseerde Nederlandse straatbaksteenindustrie als geheel. Na 16 jaar neemt Dick Tommel namelijk afscheid van ons, als voorzitter van branchevereniging Koninklijke Nederlandse Bouwkeramiek (KNB) en ook als redactievoorzitter van Contour Straatbaksteen.

Hiermee komt een eind aan een periode waarin Dick onze branche buitengewoon deskundig bestuurd en met veel betrokkenheid door een intrinsiek positief gevoel bij het gebakken product. Compliment is dat Dick niet te vangen bleek door wat wel tunnelvisie wordt genoemd. Vernieuwingen in onze industrie en bij fabrikanten werden door hem steeds getoetst aan maatschappelijke trends en ontwikkelingen op het gebied van de ruimtelijke inrichting en een verantwoorde verwerking. Omgekeerd gebeurde dat ook, want het is juist de onderlinge wisselwerking tussen deze aspecten die richting geeft aan de inrichting. In het Groot Interview is daarover meer te lezen.

Deze Contour markeert ook mijlpalen van een andere soort. Zoals die waarvan sprake is als een plein nieuw is ingericht of is heringericht en door gebruikers in bezit wordt genomen. Een spannend moment, omdat een plein meer is dan een verzameling in verband gelegde klinkers. Althans, meer moet zijn, want juist beleving en verbinding geven een plein de sociale functie die het in de kern verdient. Deze uitgave van Contour zet een aantal geslaagde voorbeelden daarvan op een rij.

Baksteen is hot, merkt de Zwolse burgemeester Henk Jan Meijer in zijn column terecht op. Dat lijkt obligaat voor een gebakken materiaal, maar is het niet. Kiezen voor een kwalitatief goede bestrating genereert nieuwe investeringen en betaalt zich op die manier direct uit. Tel daarbij op de duurzaamheidwinst en de conclusie is duidelijk: de keuze voor straatbaksteen is de keuze voor succes.

Ik wens u veel leesplezier!

Ewald L.J. van Hal
Directeur KNB

Nostalgie geeft richting aan inrichting

De kwaliteit van de Nederlandse binnensteden staat onder druk. We bouwen maar door en dat gaat soms ten koste van de leefbaarheid. Terwijl die juist steeds belangrijk wordt, ziet Dick Tommel, vertrekkend voorzitter van de Koninklijke Vereniging voor Bouwkeramiek (KNB). Met de verdichting van steden – groot en klein – groeit volgens hem namelijk de behoefte om te leven in een aangename buurt.

NOSTALGISCH GEVOEL VRAAGT OM OPLOSSINGEN

“De visuele indruk van de openbare ruimte is ontzettend belangrijk. Maar inrichters van die ruimte zijn vaak op zoek naar goedkope oplossingen, die soms onaangename consequenties met zich meebrengen. Denk aan lelijke aangezichten van betonnen gebouwen, een frequentere behoefte aan onderhoud en bijvoorbeeld minder groen. Terwijl dat volgens mij haaks staat op waar mensen nu juist behoefte aan hebben.” Om dat te illustreren, haalt Dick een dik boek tevoorschijn: ‘Landschap en Herinnering’ van Simon Schama, over de verhouding tussen mens en landschap in het verleden en het heden. Hij vervolgt zijn verhaal: “Simon Schama geeft aan dat mensen van nature de neiging hebben op nostalgische wijze terug te kijken en te verlangen naar wat ooit was. Een soort heimwee naar overzichtelijke tijden. Ik geloof daar in. En je ziet dat ook terug in succesvolle projectontwikkeling in steden, waarin hedendaagse oplossingen worden gecombineerd met waardevolle herinneringen aan het verleden. Denk aan het populaire IJburg in Amsterdam. Of Houthaven, een nog te bouwen groene, waterrijke nieuwbouwwijk. Verder zie je steeds vaker gemetselde gevels terugkomen in nieuwbouw. Want ook bakstenen appelleren aan dat nostalgische gevoel, die warmte van vroeger. En je ziet steeds vaker dat het groen de

lucht in gaat. Een logische ontwikkeling, want het wordt steeds krappere in binnensteden. Het platteland loopt leeg, mensen trekken naar de steden. Maar voor zowel woningbouw als groenvoorziening is nog nauwelijks plek. Mensen worden dan vanzelf creatief. En dus is daar ineens de groene gevel. Een mooie trend, al ben ik wel benieuwd naar hoeveel rek er nog is om op dit soort manieren te innoveren.”

WITTE SCHIMMEL AAN DE RAND

Dick blikt even kort terug op zijn periode als staatssecretaris en vertelt over een bijzonder fenomeen uit de jaren 90. “Vragen waarmee wij ons bezighielden, gingen over het voorstadium van de inrichting. Hoe krijg je voor elkaar dat je de stad niet eindeloos laat uitbreiden met nog meer voorsteden? Nieuwbouwprojecten – vaak bungalows en semibungalows – aan de rand van de bebouwing, keurig netjes wit gekalkt. Stedenbouwkundigen noemden dat witte schimmel, zij haatten dat. Margreeth de Boer, mijn minister die over de ruimtelijke ordening ging, zei: ‘Je vernielt zowel het buitengebied – want dat bouw je vol – als de dorpen zelf, omdat die niks karakteristieks meer hebben. Die witte schimmel ziet er namelijk overal hetzelfde uit.’ Bij de vinexwijken hebben we die fouten niet weer gemaakt. Die zijn namelijk wel heel karakteristiek, en ze zijn juist ➤

helemaál niet uniform. Daarom zijn ze zo populair bij de bewoners. Dat was de wijze les en een reactie op de witte schimmel. Maar ook op steden die overal dezelfde buitenwijken bouwden, vol met portiek-flats van vijf hoog met op de begane grond wat winkels. Op veel plekken zijn die verdwenen. Deze panden hadden ook geen 'eeuwigheidswaarde'. En dat moet je eigenlijk wel willen. Dat is een investering op de lange termijn."

“Wanneer gaat de wal het schip keren?”

WETHOUDERS MET GEVOEL VOOR INRICHTING

Bij veel gemeenten wordt tegenwoordig op hoog niveau nagedacht over de inrichting en herinrichting van de openbare ruimte, vertelt Dick. “Maar het hangt heel erg van de persoon af. Er zijn nu overal nieuwe colleges van B&W. Ik hoop van harte dat daar veel wethouders in zitten die ook gevoel hebben voor het inrichten van de openbare ruimte. Mensen die vooral letten op kwaliteit en duurzaamheid. Die bekijken: hoe doe ik mijn inwoners een plezier? Hopelijk denken de colleges hier verstandig over na de komende vier jaar. Ik hoop dat ze zich realiseren dat elke toevoeging aan de openbare ruimte een keuze voor langere tijd is. Voorlopig zit je er aan vast. Ook om financiële redenen. Dus de besluiten daarin zijn heel belangrijk.” Waar vroeger vinexwijken aan de stadsranden opbloeden, is het motto nu nog meer: eerst bouwen in de stad. En kan het echt niet anders? Dan pas de grenzen van de bebouwing opzoeken. “Bestuurders weten dat

als je aan hen de keuze laat, projectontwikkelaars veel liever aan de rand van de stad bouwen. Dat is makkelijker en goedkoper. Vaak hebben ze ook al grond gekocht tien of twintig jaar geleden. Maar als je ze een vinger geeft, nemen ze je hele hand,” aldus Dick. Hij legt uit: “Dat is niet onethisch vanuit hun positie, maar als je wilt dat de ruimte zo goed mogelijk benut wordt, moet je er niet te makkelijk aan toegeven. En dat besef is tegenwoordig bij bestuurders wel meer aanwezig.

POTENTIE VAN VEROUDERDE BEDRIJVEN-TERREINEN ZIEN

Tegenwoordig is er meer zicht op welke gebieden in steden je om kunt zetten in woningen. Kijk naar verouderde bedrijventerreinen, nauwelijks gebruikte sportvelden, verloren hoeken en terreintjes, leegstaande of vervallen winkels. Dick: “Als je nou even moed vat en aanpakt, wat voor moois kun je daar dan bouwen? Daar is nu veel meer gevoel voor dan toen ik staatssecretaris was. Toen was dat onontgonnen terrein, maar nu kijkt iedereen naar mogelijkheden van gebouwen die er al staan. De noodzaak is er ook meer. We verkennen alle hoeken en gaten die nog vrij zijn. Maar het houdt een keer houdt op, natuurlijk. Maatschappelijke factoren beïnvloeden dat ook. Want wanneer houdt de gezinsverdunding op? Niet de groei van de bevolking, maar de groei van eenpersoonshuishoudens is de grote motor achter de vraag naar woningen. We bouwen daarom ook steeds kleiner.

“Binnen de redactie voeren we soms pittige discussies”

Maar is het wel wijs om nog steeds maar al die kleine huisjes te bouwen? Wanneer gaat de wal het schip keren? Gaan er misschien andere woonvormen ontstaan? Dat neemt nog geen geweldige omvang aan. Dus is flexibiliteit van gebouwen belangrijk, panden die je ook anders kunt gebruiken. En inventiviteit. Want je kunt nu overal wel kleine woningen bouwen, maar als er over twintig jaar geen behoefte meer aan is? Dan is het letterlijk in beton gegoten!”

EINDE VAN EEN TIJDPERK

Dick heeft volop bestuurservaring en veel kennis van de openbare ruimte. Gecombineerd met zijn fascinatie voor mooie materialen, maakte dit hem tot de perfecte hoofdredacteur van Contour Straatbaksteen. Natuurlijk heeft hij in die hoedanigheid ook een uitgesproken mening over de totstandkoming ervan. Hij geeft een kijkje in de keuken: “Binnen de redactie voeren we soms pittige discussies over de inhoud van dit blad. Het gaat dan vooral om het spanningsveld tussen inhoud enerzijds en de aandacht voor de straatbaksteen anderzijds. Ik snap dat wel. Dit blad is voortgekomen uit Stichting Promotie Straatbaksteen, later KNB, met verschillende fabrikanten als lid. Het is hen er alles aan gelegen om mooie projecten onder de aandacht te brengen. En ook de technische of kwalitatieve kant ervan. Dat is logisch. Maar we mogen best aandacht besteden aan straatbakstenen in de kunst en in oudere projecten die een nostalgisch gevoel oproepen. Want je moet niet onderschatten wat in de genen van mensen zit. Aan de redactie dan de schone taak om daar de juiste balans in te vinden. Wat mij betreft zijn de mogelijkheden nog lang niet uitgeput. Tot nu toe kiezen we ervoor om veelal bestuurders aan het woord te laten. Misschien verschuift die focus naar gebruikers en makers. Maar dat zijn keuzes die een ander gaat maken. Ik ben hoofdredacteur sinds het prille begin. Na 16 jaar is het tijd om het stokje over te dragen. Ik zal de ontwikkelingen in de wereld van de straatbaksteen – en natuurlijk daarbuiten – met veel belangstelling blijven volgen. Ik vond het in ieder geval een genot om al die jaren dit blad te maken. Bedankt daarvoor!” ■

Dick Tommel (1942) was in de periode '94 tot '98 staatssecretaris van het ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu in het eerste kabinet Kok. Eerder was hij jarenlang Tweede Kamerlid voor D66. Na die periode was hij directeur van het Nationaal Woninginstituut en vervulde hij diverse bestuursfuncties als 'beroepsvoorzitter'.

Keramisch hart voor een echte klinkerstad

Het drukke tweebaanspoor van Delft was jarenlang een splijtzwam. Door zijn ligging verdeelde het de stad letterlijk in tweeën. Nu het spoor ondergronds is gegaan, wordt gebakken materiaal met succes ingezet om de stad weer tot één geheel te maken.

De spoorzone in Delft is met 24 hectare een van de grootste herinrichtingsprojecten van Nederland. Het omvat verschillende onderdelen, maar het meest in het oog springt de spoortunnel met vier sporen en een ondergronds station. De aanleiding voor het project was vooral ruimtegebrek. Delft vormde, met zijn twee sporen, jarenlang een flessenhals voor het treinverkeer in de Randstad. Het 19^e-eeuwse spoor voldeed de vorige eeuw al niet meer. Maar de oplossing, een treinvia duct, was al snel weer een nieuwe bottleneck. De verbinding bij Delft bleef tweesporig, terwijl de sporen tussen Amsterdam en Rotterdam geleidelijk groeiden naar vier sporen. Met veel vertragingen bij Delft als gevolg.

LEEFBAARHEID ONDER DRUK

De impact van het spoor en het treinverkeer op de omgeving waren een andere aanleiding voor de herinrichting, zegt Pia Kolfshoten, ontwerper openbare ruimte bij de gemeente Delft en betrokken bij spoorzone Delft. “De spoorzone van Delft ligt ingebed in een woongebied grenzend aan de binnenstad. Het spoor snijdt erdoorheen. Dat was verre van prettig voor de omwonenden én voor de

stad. Bovendien zorgde het treinverkeer voor veel geluidsoverlast. Dit is een druk spoortraject, en al dat geluid en die trillingen kwamen de leefbaarheid niet ten goede. Maar het spoor spleet ook de stad. Het verdeelde de stad in twee delen aan weerszijden van het spoor.”

ONDERGRONDSE OPLOSSING

Begin 2000 viel de beslissing. Het spoor bij Delft zou ondergronds gaan, in een nieuwe spoortunnel en met een ondergronds station. Het bestemmingsplan voor de ingreep werd in 2006 door de gemeenteraad vastgesteld. Combinatie Crommelijn startte met het werk in 2009. Door station en spoor onder het maaiveld te verplaatsen, ontstond bovengronds een zee aan nieuwe stedelijke ruimte, midden in de stad. De Spaanse architect en stedenbouwkundige Joan Busquets tekende een ontwerp dat de twee ‘helften’ van Delft aan elkaar smeedt. De verschillende stedelijke gebieden aan weerszijden van het spoor verbindt de Spanjaard met elkaar door goed te kijken naar de opbouw van de historische binnenstad en de omliggende woonwijken.

MODERN KLEURENPALET

Gebakken materiaal is instrumenteel bij het verbinden van de twee helften van de stad en de integratie van de spoorzone in de binnenstad, weet Pia. “Delft is een echte gebakkenklinkerstad. Kijk maar in de oude binnenstad: daar liggen ze overal en dat al eeuwen lang. Het is een belangrijk onderdeel van de stedenbouwkundige en historische identiteit van de stad Delft. En daar is dus op voortgeborduurd door Joan Busquets. Wel is het kleurenpalet verrijkt ten opzichte van de oude, vaak uit de 17^e eeuw stammende klinkers uit de binnenstad.” Door in de spoorzone ook kleuren als zandgeel, zwart en grijs aan het palet toe te voegen, ontstaat een levendig en modern plaveisel. In totaal zijn er zeven soorten klinkers toegepast, zowel verschillend in formaat als kleur. De stadswal die vanuit de spoorzone aansluit op de binnenstad is volledig uitgevoerd in rood klinkermateriaal. Zo legt Joan Busquets opnieuw een direct verband met heden en verleden. Iets dergelijks doet hij ook met de bijzondere gebouwen die grenzen aan de spoorzone.”

“Gebakken klinkers zijn een belangrijk onderdeel van de stedenbouwkundige en historische identiteit van de stad Delft”

“Moderne materialen en kleuren brengen het verleden tot leven”

RUIMTE VOOR WATER EN GROEN

In het noordelijk deel vormen de nieuwe Spoor-singel en Phoenixstraat een nieuw ingerichte en ingedeelde openbare ruimte als verbinding tussen de aangrenzende delen van de stad. Daarnaast heeft de Phoenixstraat een belangrijke functie in de bereikbaarheid van Delft voor autoverkeer en openbaar vervoer. In verband hiermee is er sprake van een zekere zonering in het nieuwe profiel. Automobilisten, fietsers en wandelaars hebben allemaal hun eigen gebruiksruidten. Ook is er in de spoorzone weer ruimte gemaakt voor water en groen. De oude singel is opnieuw gegraven en wordt vanaf het noorden via een fontein van vers water voorzien. Een nieuw bolwerk – een driehoekig eiland geënt op de oude verdedigingsconstructie die er vroeger lag – heeft de functie van een groen rust- en uitzichtpunt en ligt ingeklemd tussen het water. In het zuidelijk deel wordt de ontstane ruimte door de gebiedsontwikkeling Nieuw Delft ingevuld als overgang tussen de binnenstad en de omliggende wijken. De Nieuwe Gracht, die van noord naar zuid door het gebied tussen de drie nieuwe buurten loopt, is daarbij belangrijk voor de openbare ruimte.

WERK IN UITVOERING

Een andere blikvanger is het langwerpige Van Leeuwenhoekpark. Dit park, een ontwerp van Lodewijk Baljon, wordt aangelegd op het dak van het ondergronds station en bestrijkt een groot deel van het oude spoortracé. Het 2,3 hectare grote park is lang en smal en moet bewoners volop plekken bieden om te sporten en elkaar te ontmoeten. De gebiedsontwikkeling Nieuw Delft wordt ‘veldsgewijs’ ontwikkeld. De gebieden zullen gemengde functies krijgen, met een nadruk op wonen. De mix van functies concentreert zich rond het station en langs de hoofdstructuur, waaronder ook het park. De invulling is de afgelopen jaren, ondanks de crisis, in gang gezet. Op verschillende velden zijn gebouwen in aanbouw, voor veel velden zijn plannen in ontwikkeling en de Coendersbuurt is al bijna gereed. De aanleg van de openbare ruimte van deze woonbuurt zal de komende tijd ter hand worden genomen.

OUD EN NIEUW

De monumentale panden in de Delftse spoorzone worden uitgelicht met zogenaemde windows. Deze rechthoekige playeels zijn gelegd met een combinatie van natuurstenen verhardingen en grijze klinkers, en vormen zo een sterk contrast met de omringende bruinrode of gele bestrating. Ze zijn voor de deur van belangrijke monumentale panden gelegd. Waar Joan Busquets dus elders oude materialen gebruikt om een modern gedeelte van de spoorzone te verbinden, draait hij hier de zaken om: moderne materialen en kleuren brengen het verleden tot leven, zodat het past in de in de 21^e-eeuwse omgeving. Ook brengt hij een nieuw lijnenpatroon in de openbare ruimte aan. Met natuur-

stenen zigzaggende lijnen, min of meer haaks op de gevels, worden herkenbare relaties gelegd tussen de verschillende delen van het gebied.

ECHT ONDERDEEL VAN DE STAD

Pia ziet dat het gebruik van het gebakken materiaal de gemeente duidelijk helpt om de nieuwe toevoeging aan het stadshart ook echt onderdeel te maken van de stad. Keramiek maakt het stadshart tot één geheel. “In de oude binnenstad liggen op veel plekken nog steeds dezelfde oude klinkers. Die gaan nu naadloos over in de nieuwe bestrating en vormen zo een prachtige verrijking van het straatbeeld.” ■

PROJECT	: SPOORZONE DELFT
LOCATIE	: DELFT
OPDRACHTGEVER	: MINISTERIE VAN INFRASTRUCTUUR EN MILEU, GEMEENTE DELFT
ONTWERP	: JOAN BUSQUETS
PRODUCT	: WF ROOD-BRUIN WF BRUIN WF ZANDGEEL WF ZWART KF 70 GRIJS

ACHTERGROND

De Nederlandse straatbaksteen is een eeuwenoud natuurproduct dat bekendstaat om zijn kwaliteit en duurzaamheid. Maar hoe komt dat? Hoe zorgt de sector dat de hardgebakken klinker blijft voldoen aan de normen? En is de ene gebakken straatsteen wel gelijk aan de andere?

RICHTLIJNEN

De ene steen is de andere niet

Twee documenten zijn belangrijk voor de keramische straatbaksteen: de geharmoniseerde Europese Norm EN 1344 en ‘onze Nederlandse’ BRL 2360 (beoordelingsrichtlijn). Wouter van Hees, keurmeester bij de keuringsinstantie Kiwa, legt de verschillen tussen de twee uit. “De productnorm EN 1344 noemt een aantal verplichte elementen, maar stelt geen eisen. Toen EN 1344 verplicht werd, vonden vooral afnemers zoals gemeenten dat de Europese norm met veel zaken geen rekening hield. Aspecten die altijd heel belangrijk waren geweest, stonden niet in EN 1344.” Zo staat er niets in over vorm, uiterlijk (referentiemonster), afmetingen, slijtweerstand, structuur en doorbakkenheid, of een product onvolkomenheden heeft of niet, de buigtreksterkte en de glij- en slipweerstand. Wouter: “Wanneer een straatbaksteen hard is afgebakken, dan kan die na verloop van tijd glad worden. Dit kan worden bepaald met de gepolijste glijslipweerstand, ook wel de duurzaamheid van de glijslipweerstand genoemd. Deze wordt weliswaar in de EN 1344 genoemd, maar wordt niet consistent beproefd op Europees niveau.”

ACTUELE PROBLEMATIEK MET TE GLADDE STENEN

Wouter: “In Nederland is de A4-12 de standaard kwaliteit. Deze is uit praktische redenen ontstaan. De 0-4 kwaliteit (wateropneming in volumeprocenten) wilde Rijkswaterstaat destijds niet toepassen omdat die mogelijk te glad zou worden en de 12-20 niet omdat die te hard slijt. We moeten ons hierbij bedenken dat de straatbaksteen intensief werd bereiden, omdat die voor zo’n beetje alle wegen werd toegepast. Veel rijkswegen zijn in het verleden namelijk geheel van straatbaksteen geweest.”

BUITENLANDSE STRAATBAKSTENEN

Waar de sector de laatste jaren mee geconfronteerd wordt, is dat afnemers teleurgesteld raken als gebakken materiaal, meestal van buiten Nederland, na verloop van tijd glad wordt en niet meer biedt wat men ervan verwachtte. Dit heeft twee redenen: ten eerste omdat de gepolijste glijslipweerstand in de EN 1344 een facultatieve test is, ten tweede omdat de beproevingsmethode voor de glijslipweerstand, vastgelegd in de Europese CEN/TS 12633 (technische specificatie) mogelijk niet betrouwbaar lijkt bij hardere sorteringen als de 0-4.

SINDS 1919 GEKEURD

De Nederlandse eisen gaan een stuk verder dan de EN 1344 en komen tot stand door een onafhankelijke commissie: Het College van Deskundigen (CvD). Hierin zitten mensen van de brancheorganisatie Koninklijke Nederlandse Bouwkeramiek (KNB), de fabrikanten, de certificatie-instelling, maar ook de afnemers als gemeenten. “Het is een heel oud instituut”, vertelt Wouter. “De keuringscommissie ging vroeger alle fabrieken langs en keurde daar de straatbakstenen. Op een gegeven moment is die taak overgedragen aan Kiwa, onder voorwaarde dat ook afnemers aanwezig zijn bij de keuringen. Dat betekent dat ik bij keuringen periodiek iemand meeneem van een gemeente.” Omdat alle fabrikanten in Nederland gecertificeerd zijn, is procescontrole een verplichte eis en testen de fabrikanten zelf ook of de producten voldoen aan de verplichtingen van de BRL 2360 en de EN 1344. ➤

KOP-STREKVERHOUDING

“De manier waarop we bakstenen beproeven – dus bekijken of ze voldoen aan de geldende BRL 2360 – is een zaak van het CvD. Dit college komt twee keer per jaar bij elkaar. Om bijvoorbeeld normeringen bij te stellen of proeven aan te passen. Een mooi voorbeeld is machinaal straten. We weten nu dat daarbij een goede kop-strekverhouding belangrijk is. Een werkgroep buigt zich dan over wat die verhouding moet zijn en adviseert het CvD. Die geeft een advies wat vervolgens in de BRL kan worden opgenomen. Komt dit in de BRL, dan moeten de fabrikanten zich daar natuurlijk ook aan houden.”

KLINKERS KLOPPEN

Op deze manier hoeft de sector niet op Europa te wachten voor actuele normen en houden we de vaart erin. Maar zorgen we ook dat de BRL 2360 wat voorstelt. Ze wordt immers breed gedragen. Ten slotte betekent de Nederlandse BRL 2360 dat de keuring van gebakken klinkers goed gebeurt. “We keuren elke week alle partijen straatbakstenen”, vertelt Wouter. “Dat gebeurt nog met de hand, door met een hamer de partijen af te kloppen. Zo hoor

je of er ‘breuk’ in de steen zit en of de wateropname goed is. Hoe dat klinkt? Dat is moeilijk uit te leggen. Normaal duurt het wel een jaar voor een inspecteur daar een gehoor voor ontwikkeld heeft.” De Nederlandse straatbakstenenfabrikanten worden op veel meer punten beoordeeld dan hun collega’s over de grens en ergens is dat logisch, weet Wouter. “In andere landen passen ze de straatbaksteen meestal minder breed toe, bijvoorbeeld in de binnensteden, in voetgangersgebieden of als sierbestrating. Hier is het gebruik veel breder en intensiever en dat klinkt door in de eisen.”

100 JAAR OUDE STRAATBAKSTENEN

De Nederlandse keuringssystematiek bestaat bijna 100 jaar. In 1919 is voor de aanleg van het ‘Rijkswegenplan’ de keuringscommissie Straatklinkers opgericht door Rijkswaterstaat. “Deze keuringssystematiek betekent sowieso een lange levensduur. Laatst werd ik gevraagd 100 jaar oude bestrating te keuren. Die klinkers hadden eerst in een van de Nederlandse rijkswegen gelegen en waren na de oorlog met de wederopbouw in een woonwijk gestraat. Of deze straatbakstenen nog aan de normen voldeden? Jazeker, ze waren nog perfect in orde!” ■

COLUMN

HENK JAN MEIJER
BURGEMEESTER VAN ZWOLLE

BAKSTEEN
IS HOT

Het blijft bijzonder om te zien wat herinrichting met een binnenstad kan doen. Jaren geleden besloten we als gemeentebestuur dat we het straatparkeren van auto’s wilden weren uit het centrum van Zwolle. Achtereenvolgens hebben we de Grote Markt, de Melkmarkt en het Rodetorenplein onder handen genomen en er een mooie straatsteen in gelegd. Dat betaalde zich direct uit. Want als je durft te investeren in een goede kwaliteit baksteen, genereert dat weer investeringen. Bijvoorbeeld van de pandeigenaren om de pleinen heen, van horeca, noem maar op. Het zorgt voor reuring op straat. Voor volle terrassen. Gisteren liep ik door de stad en zag ik een en al levendigheid op plekken waar vroeger auto’s stonden geparkeerd. Het was destijds een enorme ingreep waarover we de nodige discussies hebben moeten voeren. Maar de stad is erdoor opgebloeid en dat maakt me trots.

De baksteen is populair op het moment. Ik zie bijvoorbeeld ook steeds vaker baksteenarchitectuur in woningen. Aan de rand van Zwolle is een nieuwbouwproject waar de huizen gebouwd worden in verschillende kleuren baksteen. Ziet er prachtig uit. Als ik door andere delen van het land rijd, zie ik nieuwbouwwijken in vergelijkbare kleuren. Erg onderscheidend is het niet, maar dat baksteenarchitectuur gewaardeerd wordt, is een feit. Over een paar decennia zullen we het typisch jaren 10 noemen, zoals we nu wleens over de kenmerkende bouwstijl van de jaren 70 hebben.

Hoewel baksteen op dit moment hot is, vind ik dat je vooral in de toekomst moet kijken. Duurzaamheid wordt steeds belangrijker. Een mooie steen is leuk, maar het moet bij intensief gebruik wél mooi blijven. Het is dan ook minder relevant hoe een straat of plein er bij oplevering uitziet. De vraag die je moet stellen is juist: hoe ziet het er na tien jaar uit? Ik merk dat de focus bij bestuurders nog wleens op het heden ligt, terwijl voortdurende aandacht – lees: onderhoud – enorm belangrijk is. Op artist impressions ziet een plein er altijd geweldig uit. Maar als ik vervolgens naar buiten kijken, zie ik dat plein vol staan met fietsen of marktkraampjes. Er zijn jongeren aan het skaten of er is een evenement aan de gang. Daar moet je op anticiperen. Ruimtelijke inrichting gaat namelijk niet alleen om het mooie aanzicht, maar ook om gebruiksvriendelijkheid.

Op vakantie kan ik inmiddels niet meer ‘normaal’ naar een mooi plein of marktje kijken. Ik check, mede vanuit mijn verleden als wethouder van Verkeer in Den Haag, meteen de parkeertarieven en de ingangen van parkeergarages. En ik bekijk de grondstructuur. Als ik een fraai plein zie, ben ik nieuwsgierig naar de materialen. Ach, mijn gezin heeft die eigenaardigheid allang geaccepteerd. Sterker nog, ik merk dat we tegenwoordig allemaal een beetje op die manier kijken. Erg leuk is dat. Dan staan we ineens ergens in het verre buitenland naar de bestrating van een pleintje te kijken en constateren we dat mijn collega-bestuurders het daar prima opgelost hebben. Of juist helemaal niet. ■

DE SOCIALE KANT VAN STRAAT- BAKSTEEN

De speelplaats van een basisschool, de binnentuin van een zorgcentrum of het centrale plein in een volksbuurt. Zomaar wat plekken waar keramische bestrating niet alleen een functionele, maar ook een sociale rol vervult. Het nodigt bijvoorbeeld uit tot ontspanning. Of tot recreëren. In Nijmegen en Amsterdam kijken ontwerpers, ontwikkelaars en omwonenden met veel plezier terug op de totstandkoming van hun pleinen. “Ik had nooit durven dromen dat het zo’n succes zou worden!”

PROJECT	: TEN KATEPLEIN
LOCATIE	: AMSTERDAM
OPDRACHTGEVER	: GEMEENTE AMSTERDAM
ONTWERP	: PETER ULLE
PRODUCT	: DF GEEL-BRUIJN ONBEZAND

Een levendig plein met hulp van de buurt

Ten Kateplein in Amsterdam

“Het plein is stenig en totaal niet aantrekkelijk.” Wanneer omwonenden zo duidelijk hun gepeperde mening ventileren, is het raadzaam daar goed naar te luisteren. En dat is precies wat Stadsdeel West in Amsterdam deed. Bij de renovatie van het Ten Kateplein werd buurtbewoners gevraagd mee te denken over het ontwerp. Het resultaat? Meer groen, meer zitgelegenheid en een geelbruine bakstenen bestrating.

KLOPPEND HART

Op diverse bankjes zitten mensen te lezen, te kletsen of gewoon te genieten van het lekkere weer. In de voetbalkooi bekvecht een groepje tieners over een bal die nét wel of nét niet over de doellijn was. Een wat oudere omwonende slaat het tafereel geamuseerd gade. Het Ten Kateplein is het kloppende hart van de Van Lennepbuurt in Amsterdam-West. Dat was weleens anders, weet buurtbewoonster Lea Witmondt. “Het plein was stenig en totaal niet aantrekkelijk. Er waren wel wat perkjes, maar een groot deel van het plein bestond uit asfalt. Er was constant lawaai van voetballende kinderen. Het was geen plek waar je gezellig de middag kon doorbrengen. Renovatie was meer dan noodzakelijk. Niet alleen voor het aanzicht van de buurt, maar ook voor de sfeer.”

INSPIREREN EN INFORMEREN

Het stadsbestuur riep al snel de hulp van de buurt in. Bewoners en ondernemers werden uitgenodigd om mee te denken over vernieuwing van het plein. Architect Peter Ulle: “Het waren ontzettend inspirerende avonden, want voor een gemeente is de input van omwonenden erg waardevol. Ze beschikken over een gebiedskennis die voor ons van belang is. Zo zat op een bepaald bankje altijd een groepje Marokkaanse dames, terwijl een ander bankje het vaste plekje was van bejaarde mannelijke buurtbewoners. Die informatie is goud waard!”

PRETTIG EN GROEN, VOOR JONG EN OUD

De betrokken partijen waren het unaniem eens over het ideaalbeeld van het Ten Kateplein. Lea: “Het moest een prettige en groene omgeving worden, waar jong en oud zich thuis zou voelen. Daar was iedereen het vrij snel over eens.” Om inspiratie op te doen, organiseerde het samengestelde projectteam excursies naar andere Amsterdamse pleinen. “Met zijn allen op de fiets door Amsterdam”, blikt Peter terug. “Op zoek naar verschillende soorten bestrating. Op zoek naar een kwaliteitssteen. Ons oog viel op een plein in Zeeburg. Een prachtige gebakken steen, gevlamd en kleurrijk. Dat moest ‘m worden.”

KEUZE UIT DRIE

Aan omwonenden – ook kinderen – werd gevraagd wat de wensen waren ten opzichte van het nieuwe plein. De meest gehoorde reacties? Men verlangde meer groen, meer zitgelegenheid en meer spelelementen. Toen het wensen- en eisenpakket eenmaal duidelijk en volledig was, is Peter aan de slag gegaan met het ontwerp. Het resulteerde in drie varianten: een klassiek plein, een bosrijk plein en een marktpluin. Lea: “Het idee van het marktpluin sprak ons als omwonenden het meest aan, omdat het beplanting combineert met recreatie en ontspanning. Kenmerkend in het ontwerp waren de vijftig grote plantenbakken, waarin fruitplanten en kruiden kunnen groeien. Daarnaast waren we direct gecharmeerd van de geluiddempende voetbalkooi, de klim- en klauter-toestellen en de fonteintjes.” Een prachtig plan, maar met een prijskaartje. Het budget moest worden opgekrikt en dus toog Lea naar de gemeente. “We hadden kunnen kiezen voor andere, goedkopere klinkertjes. Maar de uitstraling van het plein zit ‘m in de materialen. Gelukkig ging de gemeente akkoord. Het budget werd opgehoogd.”

EEN PLEIN DAT VERBINDT

Binnen vier maanden transformeerde het stenige en onaantrekkelijke Ten Kateplein in een uitnodigende en levendige buurtkern. Nu, een paar jaar later, is het niet meer weg te denken uit Amsterdam-West. “Een plein dat verbindt”, constateert Peter tevreden. “De omgeving hier is dichtbebouwd en mensen wonen niet zo groot, dus veel buurtbewoners zien het Ten Kateplein als hun eigen tuin.” Lea beaamt dat: “Het plein is veel drukker dan vroeger. Veel naschoolse opvang komt hiernaartoe. Dat zie ik als een mooi compliment voor onze inspanningen. Sterker nog, ik had nooit durven dromen dat het zo’n succes zou worden!” ■

PROJECT	: SCHOOL BRAKKENSTEIN
LOCATIE	: NIJMEGEN
OPDRACHTGEVER	: STICHTING SINT JOSEPHSCHOLEN
ONTWERP	: BURO POELMANS REESINK LANDSCHAPSARCHITECTEN
PRODUCT	: DF LEERKLEUR DF OKERGEEL DF ROOD-BRUIJN DF BRUIJN-ZWART

Een natuurlijk beeld dankzij bijzonder materiaalgebruik

School Brakkenstein in Nijmegen

Waar het Ten Kateplein in Amsterdam inmiddels al even het kloppend hart van de Amsterdamse Van Lennepbuurt is, wordt het schoolplein van basisschool Brakkenstein pas een paar weken gebruikt. Maar ook hier in Nijmegen had de sociale component een doorslaggevende rol in het ontwerp. “Een plein in het Portugese Aveiro was onze inspiratiebron.”

SHARED SPACE

Er is lang naar uitgekeken en in de zomer van 2018 was het dan eindelijk zover: basisschool Brakkenstein ging verkassen. Een fonkelnieuw schoolpand werpt een schaduw over het oude schoolgebouwtje. Het was dan ook even puzzelen, een nieuw schoolgebouw met verschillende functie én een plein op hetzelfde oppervlak als de voorgaande school. Architect Paul Poelmans van Buro Poelmans Reesink Landschapsarchitectuur blikt terug: “De bestaande kavel is beperkt, midden in de wijk Brakkenstein. Dit speelt vooral aan de voor- en zijkant van het gebouw. Op het achterterrein zagen we ruimte voor een mooi schoolplein.” Toch waren het niet alleen spelende kinderen op wie het plein moest worden ingericht. “Er zou ook een Kiss & Ride-strook komen, zodat ouders hun kinderen makkelijk met de auto kunnen afzetten. Als shared space zou deze route overdag als schoolplein fungeren.”

CIRKELVORMEN

Het bleek onmogelijk om deze strook, die al snel de Nederlandse benaming Zoen & Zoef kreeg, lineair aan te leggen. Paul: “Het moest als een cul de sac, een lus worden opgelost. Zo is de cirkel als meest efficiënte vorm ontstaan. Om het beeld van het schoolplein niet door deze route te laten verstoren, hebben we gekozen voor cirkelvormen voor het totale schoolterrein. Een plein in het Portugese Aveiro was onze inspiratiebron. Dat prachtige plein met grote en kleine cirkels is uitgevoerd in zwarte en witte Portugese keitjes van natuursteen. Voor het schoolplein van de Brakkenstein-school was een Nederlandse, maar ook een kleurrijke oplossing zeer gewenst.”

ONTDEKKEN EN LEREN

Pieter Tiggelaar, beleidsmedewerker bij Stichting Sint Josephscholen, was als opdrachtgever nauw betrokken bij het ontwerp en de materiaalkeuze voor het plein. “Het kleurvoorstel dat Paul ons voorlegde, sprak ons ontzettend aan. Het is anders.

Fris. Vrolijk. En het matcht qua gevoel heel goed met dat wat kinderen hier op school doen: ontdekken en leren. Je ziet vaak dat schoolpleinen worden ingelegd met saaie, grote, grijze betontegels. Dat hebben we hier gelukkig kunnen voorkomen.”

NATUURLIJK EN KLEURRIJK

En toen gebeurde het onverwachte: er ging een dikke streep door de Zoen & Zoef-strook. Paul: “De grote cirkelbaan voor auto’s kwam gelukkigerwijs te vervallen, maar toch bleek deze vorm een gevarieerde mogelijkheid te bieden voor een samenhangende inrichting. De extra ruimte bood mogelijkheden voor wateropvang bij zware regenbuien, zoals de laatste jaren steeds vaker voorkomen. Op diverse plekken zorgden we voor extra zandbakken, bomen, beplanting en speeltoestellen met valondergrond. Aan de voor- en zijkant van het schoolgebouw, bestemd voor de onderbouw en kinderopvang, zijn aan de buitenzijde van de cirkels haagjes aangebracht om de ruimte voor de kleinste kinderen intiemer te maken. Het grote schoolplein aan de achterzijde is daarentegen zo ruim mogelijk gehouden om spel en grotere bijeenkomsten mogelijk te maken. Mede door het bijzondere materiaalgebruik – baksteen in diverse tinten – is een natuurlijk en kleurrijk beeld ontstaan.”

VERTICAAL GROEN

Nu de bouw van het plein en de school zijn afgerond en de eerste schoolweken erop zitten, zijn schoolbestuur, leerkrachten, kinderen en ouders het er roerend over eens: het is een prachtig schoolplein geworden. Pieter: “Wat ik zo opvallend vind: je ziet veel bestrating, maar ook veel groen. We hebben vooral gekozen voor verticaal groen. Hagen en bomen in plaats van gras. Gras of plantjes krijgen bij deze doelgroep en het intensieve gebruik nauwelijks kans, dus dit was de meest praktische oplossing. We willen natuurlijk niet dat ons mooie nieuwe plein er binnen een paar weken gehavend bij ligt.” ■

IN BEELD

OPEN EN TOEGANKELIJK

Leids plein verbindt culturen

DELVA Landscape Architects tekende voor het Ter Haarplein bij Islamitisch centrum Alhijra in Leiden. “De opdracht was om er een openbaar plein van te maken dat past bij de identiteit van het Islamitisch centrum én de omgeving”, vertelt landschapsarchitect Sander van den Bosch, die het plein namens DELVA ontwierp. Het Islamitisch centrum Alhijra werd in 2016 opgeleverd aan de westkant van het centrum van Leiden.

“Het plein, dat het kopstuk vormt van de ontwikkeling ‘Haagwegkwartier’, wordt omzoomd door water en is onder andere toegankelijk door één van de bruggen die wordt ingezet in het Haagwegkwartier. De beleving van water stellen we zo centraal.” Aan de oostkant bij de Ter Haarkade is de gracht weer gevuld met water. “Het weer openen van dit soort wateren is een belangrijk middel voor de gemeente om het water weer terug te brengen in de stad, zoals het vroeger ook al was.”

PARKEREN ALS HEET HANGIJZER

Een belangrijk aspect is dat het plein voor bijeenkomsten in het islamitisch centrum en de nabijgelegen moskee parkeergelegenheid moet bieden voor de bezoekers. “Bij dit soort centra is het parkeren altijd een heet hangijzer. De gemeente wist dat en wilde overlast voorkomen door het goed te regelen in het ontwerp. Wij hebben het opgelost door een multifunctionele ruimte te ontwerpen die zowel een verblijfsgebied is, maar ook parkeermogelijkheid biedt. Met gebakken materiaal is een patroon gelegd dat is gebaseerd op islamitische symbolen. Die markeren de 57 parkeerplekken. Op dagen dat er diensten zijn, staan er bovendien vrijwilligers die bezoekers laten zien waar ze kunnen parkeren.”

ZO OPEN MOGELIJK

Het islamitisch centrum ligt midden in een nieuwbouwwijk en heeft een eigen karakter. Hoe gaat het pleinontwerp met dat gegeven om? “Dat is inderdaad een aandachtspunt geweest. Ons idee is altijd geweest om het plein zo open en toegankelijk mogelijk te houden. Het is immers openbaar. Zodra je hekken plaatst, gaan mensen zich juist afvragen wat daarachter gebeurt. Daarom is de afscheiding tussen het plein en het aanliggende openbare ruimte op subtiële wijze vormgegeven. Op een aantal plekken hebben we nu metalen kubussen in een speels ritme geplaatst. Die hebben inkepingen waarin mensen hun fiets kunnen zetten. Een subtiële afzetting die toch het zicht op de gebouwen niet wegneemt. Kwalitatief goede verlichting helpt verder om mensen zich er goed te laten voelen.”

OER-HOLLANDS PRODUCT IN OOSTERSE SYMBOLIEK

Buiten de dagen dat er diensten zijn, heeft het plein een verblijfsfunctie. Veel mensen maken dan gebruik van de grote cirkelvormige bank en lopen over het plein naar het centrum van Leiden. Sander ziet dat het plein de mensen én de omgeving verbindt. Niet in de laatste plaats dankzij de gebakken klinkers die zijn toegepast. “Het aardige vind ik: we maken met gebakken straatbakstenen, een oer-Hollands product, oosterse symbolen en laten zo twee culturen samengaan. Eigenlijk naadloos, zoals die elkaar ook op het plein ontmoeten.” ■

PROJECT	: TER HAARPLEIN
LOCATIE	: LEIDEN
OPDRACHTGEVER	: GEMEENTE LEIDEN
ONTWERP	: DELVA LANDSCAPE ARCHITECTS
PRODUCT	: DF ZWART, DF BRONS ONBEZAND

Patroon geïnspireerd op islamitische symbolen

Volop parkeergelegenheid voor de moskee

Een grote cirkelvormige bank geeft het plein een verblijfsfunctie

Subtiële afscheiding tussen het plein en de weg

SCHATKIST VAN DE STAD

Gdańsk – of Danzig – in Polen, is een stad met een voorliefde voor kunst en cultuur en een lange theatertraditie. Hier in het straatbeeld kom je een groot contrast tegen. Midden in een zee van rode straatbakstenen tref je namelijk een zwart bouwwerk van 4.000 vierkante meters met dito bestrating. Dit Gdański Teatr Szekspirowski – Shakespearetheater – is een opvallend staaltje architectuur, passend theatraal vormgegeven door architect Renato Rizzi op de plek van een voormalig 17^e-eeuws theater.

MILJOEN STENEN

De gevel en de bestrating versterken elkaar enorm. Met passend gevoel voor drama heeft de Italiaanse architect dit gebouw gecreëerd. Want deze zwarte massa stenen springt in het oog, zoveel is zeker in een stad waar overwegend rode bakstenen te zien zijn. Maar liefst 700.000 gevelstenen werden er gemetseld. Tel daarbij ook nog eens een slordige 290.000 straatbakstenen en je gaat al gauw richting de miljoen gebakken stenen. Architect Renato Rizzi koos voor dezelfde zwarte kleur voor straat en gevel, die kracht en duurzaamheid representeren. Zo versterken horizontaal en verticaal elkaar. Maar niet alleen buiten maakte Renato gedurfde ontwerpkeuzes. Ook binnen is van alles te ontdekken. Bezoekers worden er verrast door een licht interieur met witte muren, heldere marmeren trappen en berkenhouten panelen. Inwoners van Gdańsk noemen het theater ook wel een schatkist, vanwege de robuuste zwarte buitenkant en de verfijnde, gepolijste binnenkant die appelleert aan het roemrijke verleden. ➤

“Een multifunctioneel gebouw waarin de meest uiteenlopende soorten voorstellingen kunnen worden uitgevoerd”

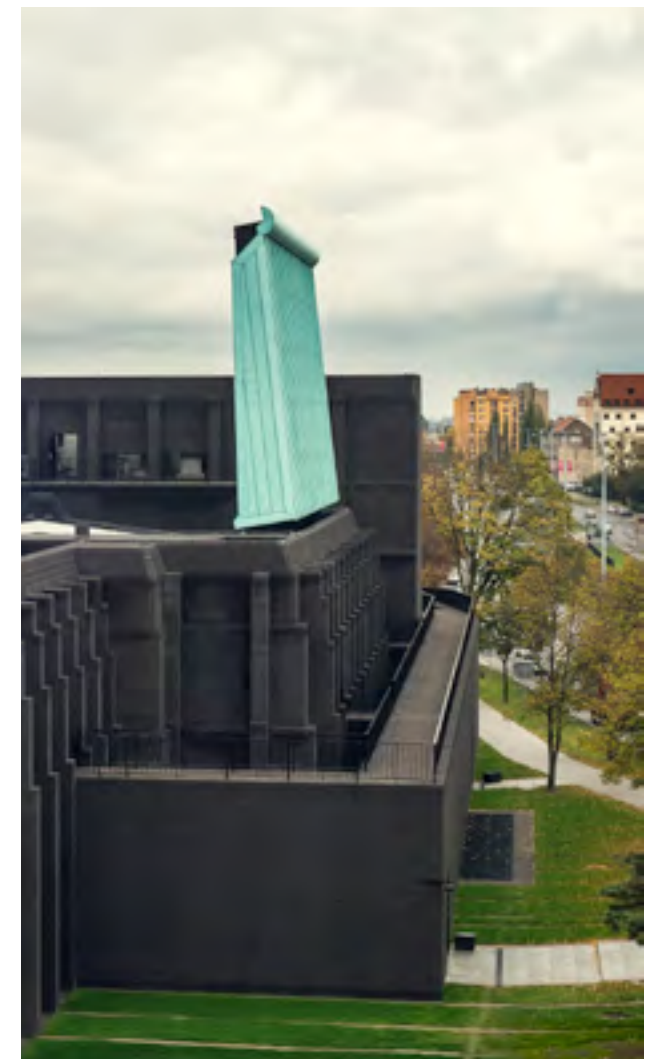
DRIE OPSTELLINGEN

Het Shakespeare-theater is multifunctioneel ontworpen. Het gebouw biedt ruimte aan drie gebruiksvormen of configuraties. In Elizabethaanse stijl kan het dak geopend worden. De achterliggende gedachte van de architect is dat het podium zo in het gebouw ligt, als een juweel in een sieradendoosje. In de traditionele Italiaanse setting zit het publiek ‘normaal’ getrapt voor het podium. En in de experimentele samenstelling is het theater als een arena waarin het publiek zich rondom het podium begeeft. Zo is het theater een multifunctioneel gebouw waarin de meest uiteenlopende soorten voorstellingen kunnen worden uitgevoerd. Van grootse opera's tot kleine dansvoorstellingen en jeugdtheater. Het gebouw is bovendien ontworpen als een weerspiegeling van de stad met een doolhof aan smalle gangen, kleine hofjes en pleinen.

BIJZONDERE DAKCONSTRUCTIE

Theatergezelschappen krijgen de kans om een bijzondere openluchtvoorstelling te spelen, midden in de pittoreske Poolse stad. Het dak bestaat uit twee zware delen van ieder 46 ton. Het openen ervan heeft behoorlijk wat voeten in aarde. Daarom is er een speciale constructie nodig. In de buitenste muren zijn balken zichtbaar in het metselwerk. Die balken zijn noodzakelijk om het gewicht te kunnen dragen. Als het dak opengaat, oefenen de delen namelijk druk uit. De balken absorberen die druk. Het openen zelf gaat vlot. In slechts drie minuten tijd is het dak geopend, dankzij de modernste technieken. ■

PROJECT	: GDAŃSKI TEATR SZEKSPIROWSKI
ONTWERP	: RENATO RIZZI
LOCATIE	: GDAŃSK
PRODUCT	: GEVEL- EN STRAATBAKSTEEN ZWART

HERINRICHTING

Ieder jaar studeren er tientallen talenten af aan de Nederlandse architectuuropleidingen. We spraken met twee jonge talenten: landschapsarchitect Anne Nieuwenhuijs en architect Meintje Delisse. Wat zien zij als grootste uitdagingen in de steden? En welke rol kan de straatbaksteen daarbij vervullen?

HERINRICHTING & STRAAT B A K S T E E N

Anne Nieuwenhuijs werkt bij stedenbouwkundig bureau MUST en is net afgestudeerd als landschapsarchitect aan de Academie voor Bouwkunst in Amsterdam. Zij ziet dat het vaak schort aan hoogwaardige groene ruimtes in de stad. “Steden zijn aan het verdichten. Ze kunnen vaak niet meer uitdijen, dus groeien ze dicht. Dat betekent dat je verschillende functies op de vierkante meter krijgt. Met plekken waar veel mensen samenkomen. Ik zie dat groen daarbij in de verdrukking komt. Parkjes en ander groen moeten vaak het eerst wijken als er ruimte moet komen voor iets anders.”

VAN BETONNEN VLAKTE NAAR PLEK WAAR JE WIL ZIJN

Als er al ruimte voor groenvoorziening is, dan is de uitwerking vaak alleen een esthetische. “Jammer, mensen verlangen in de stad naar rust, naar de natuur. Dat vraagt om slimme groenontwerpen die meer functies vervullen.” Een goed voorbeeld van hoe zo’n omgeving meer kan zijn dan een groene omlijsting alleen, vindt ze het Orlyplein bij het Amsterdamse Sloterdijkstation. “Dat was altijd een betonnen vlakte die je zo snel mogelijk wilde oversteken, maar is nu een plek die mensen echt opzoeken om hun boterhammen te eten en te ontspannen. Het functioneert bovendien als waterberging. Bij zware regenbuien neemt de grond het overtollige water op.”

VRIENDELIJKHEID VAN GEBAKKEN KLINKERS

Keramik past prima in zo’n omgeving. “Het is een heel natuurlijk, prettig product. Wat ik er mooi aan vind, is het kleine formaat. Een pad in gebakken klinkers straalt vriendelijkheid uit. Een dorpsheid bijna die contrasteert met al het harde van de stad. Gebakken materiaal draagt zo extra bij aan de rust die mensen op zo’n plek ervaren. Klinkers zijn perfect voor onze natte bodems. De stenen bewegen als het ware mee met de bodem. De paden worden ook een beetje glooiend en organisch.”

KANSEN VOOR HOOGWAARDIG GROEN

Anne ziet dat steden nog steeds ruimte hebben voor groene omgevingen zoals het Orlyplein. “Er is nog veel loze ruimte. Denk aan daken en andere oppervlakken waarmee veel meer kan dan nu gebeurt. Maar je moet het goed invullen. Dus niet alleen groen als stoffering gebruiken, maar als plek die méér biedt en juist waarde toevoegt. Dat vraagt veel kennis van groen. Je moet heel precies werken om het beste resultaat te bereiken. Keramiek kan daaraan bijdragen.” ➤

Bekijk op de site van de Academie voor Bouwkunst, bouwkunst.ahk.nl, het afstudeerproject van Meintje Delisse, Campus Cultura. Op heren5.eu, onder 'onderzoek' leest u meer over de onderzoeken naar ouderen in de stad.

Het afstudeerproject 'Vloeibaar land' van Anne Nieuwenhuijs vindt u op bouwkunst.ahk.nl.

MENSELIJK GEZICHT VAN ARCHITECTUUR

Meintje Delisse studeerde dit jaar eveneens af aan de Academie van Bouwkunst. De architect, werkzaam bij architectenbureau Heren 5, richt zich vooral op het menselijke aspect in de architectuur. "Het sociale gebruik van de publieke ruimte heeft me altijd geïnteresseerd. Het wordt steeds belangrijker om mensen de mogelijkheid te bieden om bij elkaar te komen. Om me heen zie ik dat mensen zich steeds minder vaak buiten hun eigen bubbel begeven. Ze komen vaak alleen nog maar in contact met gelijkgezinden, maar ook daarbuiten ontmoeten ze weinig mensen die niet tot hun eigen kringetje behoren." Steden moeten meer plekken bieden waar mensen uit verschillende lagen van de samenleving met elkaar in gesprek kunnen raken. "Naarmate we onszelf steeds meer online en offline in onze eigen omgevingen terugtrekken – en de verdeeldheid daar groeit – moeten we juist in het publieke domein meer ontmoetingsplekken creëren."

OPENHEID EN REURING

Ook de groeiende populatie ouderen profiteert daarvan. Heren 5 interviewde honderden ouderen uit verschillende groepen over hoe zij willen wonen in de stad. "Ze geven aan dat ze zich zelfredzaam willen voelen en in contact willen staan met de samenleving. Wij koppelden daar oplossingen aan. Door deze stads-veteranen bijvoorbeeld te laten wonen in gebouwen die aanleidingen bieden voor sociaal contact. Denk aan extra brede galerijen, waardoor galerij en balkon één zijn. Zo krijg je meer

alledaagse ontmoetingen en meer sociale cohesie in een gebouw." Niet alleen gebouwen, maar ook pleinen, parken en andere stedelijke omgevingen brengen mensen samen. Zolang ze maar met zorg zijn ingericht. "Wat je nodig hebt, zijn plekken waar reuring is, die open zijn en die vriendelijk ogen, maar ook beschutting bieden zodat de plek voor even kan worden 'bezet'. Er moet echt iets gebeuren. Bijvoorbeeld het Westerpark in Amsterdam. Dat is dusdanig ingericht, met een variëteit aan sferen en plekken dat vrijwel elke subcultuur er een eigen plek heeft, maar dat ook anderen er toegang toe hebben."

OOG VOOR DETAIL

In de binnenstad van Amsterdam vindt ze het Artisplein het toonbeeld van een plek die mensen samenbrengt. "Hier is een deel van Artis teruggegeven aan de stad. Je zit deels in Artis, tussen de dierenverblijven, in mooie 'Parijse' stoeltjes. Het is een verdekt pleintje, wat je 'per ongeluk' kan ontdekken en als je dat eenmaal hebt gedaan, heel open voelt en gastvrij oogt door de kriskras neergezette stoeltjes en tafeltjes." Het plein is gelegd in een tapijt vol geometrische patronen gevormd door gele en donkerbruin gebakken klinkers. De bestrating voegt daarmee zeker meerwaarde toe, vindt Meintje. Het stenen tapijt geeft de sfeer van een 'interieur'. "Zo'n met zorg en vakmanschap ontworpen en gelegde ondergrond laat mensen zich welkom voelen. En dat soort plekken hebben steden méér nodig." ■

